

Připravované změny legislativy v souvislosti se vzděláváním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Mgr. Lenka Felcmanová, MŠMT

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) se v souvislosti s přijetím rozsudku Štrasburského soudu pro lidská práva ve věci DH a ostatní proti České republice rozhodlo ke změnám legislativy upravující vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Jedná se o vyhlášku nahrazující vyhlášku č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných a vyhlášku č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Nejzásadnějším problémem stávající vyhlášky č. 73/2005 Sb. je skutečnost, že umožňuje zařazení žáků bez mentálního postižení do škol určených žákům s mentálním postižením k doplnění počtu žáků ve třídách bez doporučení školského poradenského zařízení, tedy pouze na základě žádosti zákonného zástupce žáka. Při nedávných šetřeních, které na základních školách praktických provedla Česká školní inspekce, bylo zjištěno, že v kontrolovaných školách bylo v době šetření vzděláváno více než pět tisíc žáků bez diagnostikovaných speciálních vzdělávacích potřeb.

Česká republika je vázána Úmluvou o právech dítěte, která je dokumentem vyšší právní síly, než je národní legislativa. Zařazování žáků bez mentálního postižení do vzdělávacích programů a škol určených žákům s mentálním postižením je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte a tedy i se školským zákonem a zmiňovanou úmluvou.

S platností nové vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami již nebude možné zařazovat žáky bez diagnostikovaného lehkého mentálního postižení do vzdělávání podle přílohy k Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání (RVP-ZV- LMP) i jejich zařazování do tříd či studijních skupin samostatně zřízených pro žáky s lehkým mentálním postižením. Ve výjimečných případech, kdy je to zcela prokazatelně v nejlepším zájmu žáka, bude možné povolit žákovi, který opakovaně selhává i s využitím vyrovnávacích a podpůrných opatření v běžné škole, vzdělávání ve třídě samostatně zřízené pro žáky s mentálním postižením za předpokladu, že bude vzděláván podle běžného vzdělávacího programu RVP ZV.

MŠMT se rozhodlo přistoupit k rozlišení přístupu k žákům, kteří v hlavním vzdělávacím proudu selhávají z důvodu mentálního postižení a žákům, kteří selhávají z jiných důvodů. Tito žáci ve většině případů primárně nepotřebují redukováný obsah učiva, ale individualizovaný přístup a speciálněpedagogické metody vzdělávání. Pokud jim bude zajištěno šetrnější prostředí, potřebná vyrovnávací či podpůrná opatření (kategorii vyrovnávacích opatření zavádí návrh vyhlášky o vzdělávání žáků s SVP a žáků mimořádně nadaných), je vysoce pravděpodobné, že nároky vzdělávacího programu běžné základní školy zvládnou.

V současné době také probíhá příprava nové koncepce vzdělávání ve stávajících základních školách praktických.

Nová vyhláška o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných přináší následující zásadní změny:

- jsou zaváděna tzv. **vyrovnávací opatření** zaměřená na prevenci či minimalizaci školního neúspěchu zejména žáků se sociálním a zdravotním znevýhodněním. Tato opatření bude na základě posouzení potřeb žáka stanovovat primárně škola (dokáže většinou rychleji reagovat na potřeby žáka a má o něm více informací než školské poradenské zařízení). MŠMT připravuje ve spolupráci s odborníky z praxe a z akademické obce katalog vyrovnávacích opatření, který bude detailně popisovat možnosti podpory určené jednotlivým skupinám žáků se zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním (např. žákům s nižšími stupni specifických poruch učení, žákům ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, žákům cizincům apod.). Katalog bude také blíže definovat jednotlivé cílové skupiny žáků se zdravotním a sociálním znevýhodněním, kterým je tato forma podpory zejména určena. MŠMT se tímto krokem snaží poskytnout školám potřebnou metodickou podporu při prevenci školního neúspěchu žáků se sociálním a zdravotním znevýhodněním. Řada opatření však bude dobře využitelná i u žáků bez speciálních vzdělávacích potřeb s problémy při vzdělávání.
- vyhláška blíže **definuje skupinu žáků se sociálním znevýhodněním** uvedenou v § 16 odst. 4 písm. a) školského zákona. MŠMT tímto krokem reaguje na častý problém škol i školských poradenských zařízení s identifikací této skupiny žáků se sociálním znevýhodněním.
- vyhláška podrobněji definuje skupinu žáků s těžkým zdravotním postižením. Těmto žákům je určena nejvyšší míra podpory.
- zdůrazňuje se **individuální integrace jako preferovaná forma vzdělávání** všech žáků se zdravotním postižením.
- oproti stávající právní úpravě je též uvedeno ustanovení **znemožňující vzdělávání žáků bez mentálního postižení podle vzdělávacích programů upravených pro žáky s mentálním postižením a jejich zařazování do tříd, oddělení nebo skupin samostatně zřízených pro žáky s mentálním postižením.**
Ze stanovisek oslovených expertů jednoznačně vyplývá, že zařazení žáka bez mentálního postižení do vzdělávacího programu či třídy určené žákům s mentálním postižením výrazným způsobem omezuje jeho možnosti pokračování ve vzdělávání a získání odpovídajícího pracovního a společenského uplatnění. Umožnění vzdělávání žáků bez mentálního postižení v základních školách pro žáky s lehkým mentálním postižením bylo v minulosti užíváno k doplňování potřebného počtu žáků ve třídách těchto škol. Sociální nebo zdravotní znevýhodnění žáka či jiné než mentální postižení nemůže být samo o sobě důvodem pro zařazení žáka do školy pro žáky s mentálním postižením.
- zahrnuta je i změna v označování škol názvy (již nebude užíván název základní škola praktická)

- rozšiřuje se činnost **asistenta pedagoga při poskytování nezbytné pomoci žákům se zdravotním postižením při sebeobsluze a pohybu v průběhu vzdělávání a při akcích pořádaných školou**. Jde o úkony, které řada žáků se zdravotním postižením nezbytně potřebuje proto, aby jim byl umožněn přístup ke vzdělávání a k jejichž výkonu by bylo neúčelné povolávat další osobu (rodiče, osobního asistenta).
- nově jsou ustavena pravidla pro **zařazování žáků se zdravotním postižením do vzdělávání – informovaný souhlas** jako nutný předpoklad zařazení do některé z forem speciálního vzdělávání a vzdělávacích programů upravených pro žáky se zdravotním postižením. **Formuláře informovaného souhlasu** se zařazením žáka do vzdělávacího programu pro žáky s lehkým mentálním postižením a do základní školy speciální jsou uvedeny **v přílohách vyhlášky**.
- nově se stanovuje povinnost školského poradenského zařízení **pravidelně přezkoumávat speciální vzdělávací potřeby žáka a důvody pro zařazení žáka do některé z forem speciálního vzdělávání**.
- snižuje se frekvence kontrol individuálních vzdělávacích plánů žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na jedenkrát za rok.
- nově je upraveno zařazování žáků do škol pro **diagnostické účely**. Zkracuje se doba zařazení žáka pro diagnostické účely na 1 až 3 měsíce ve formách vzdělávání, které nejsou individuální integrací. Nově je stanovena povinnost školského poradenského zařízení navrhovat a zejména vyhodnocovat diagnostické zařazení žáka.
- nově je upraveno zařazování do vzdělávání u žáků s postavením azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany. Tito žáci budou nadále zařazováni do vzdělávání na základě doporučení školského poradenského zařízení při Zařízení pro děti-cizince. Cílem této úpravy je zkvalitnění poradenské péče pro tuto cílovou skupinu žáků.
- v příloze č. 3 jsou nově uvedeny **standardní činnosti asistenta pedagoga**

Nová vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních přináší následující zásadní změny:

- **jsou zaváděny časové lhůty** pro:
 - a) zahájení služby (nejvýše 3 měsíce od podání žádosti)
 - b) vydání zprávy z vyšetření (30 dnů od ukončení poskytování služby)
- **blíže jsou specifikovány náležitosti zprávy z vyšetření** (závěry psychologické a speciálně pedagogické diagnostiky, případně další závěry a doporučení)
- omezuje se doba platnosti zprávy podle účelu, pro který byla vystavena (obvykle by neměla být delší než 2 roky)

- vyhláška nově ukládá školským poradenským zařízením informovat o:
 - a) právech a povinnostech vyplývajících z poskytování služby
 - b) v případě, že bylo žákovi doporučeno vzdělávání ve vzdělávacím programu upraveném pro žáky se zdravotním postižením, také o rozdílech ve vzdělávání a možných důsledcích pro pracovní a společenské uplatnění. Tato informace je velmi významná zejména v souvislosti s doporučením vzdělávání žáka podle vzdělávacích programů upravených pro žáky s mentálním postižením.
- **pracovníkům pedagogicko-psychologických poraden je umožněno provedení šetření v domácím prostředí dítěte** (ve spolupráci s OSPOD) zejména v případech, kdy není možné získat informace nezbytné pro provedení diagnostiky ve škole či v poradenském zařízení. Dosud pracovníci pedagogicko-psychologických poraden mohli provádět diagnostiku pouze na pracovišti nebo školách.
- **Je zde uvedena poradenská služba v souvislosti s novou maturitou** - vypracování posudku pro uzpůsobení maturitní zkoušky u žáků, kteří takové uzpůsobení potřebují z důvodu zdravotního postižení nebo znevýhodnění.
- byly upraveny také přílohy vyhlášky, zejména příloha standardní činnosti školního speciálního pedagoga a standardní činnosti speciálněpedagogických center.

Navrhované úpravy by měly přispět k zpřesnění některých formulací stávající právní úpravy a doplnění doposud chybějících ustanovení upravujících podmínky vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Obě vyhlášky by měly vstoupit v platnost 1. ledna 2011.